

DĚTSKÁ MUZEA JAKO NOVÁ FORMA EDUKACE

Vladimír Jůva

Anotace: Již více jak sto let ve světě rozvíjejí svoji činnost specifická kulturní a edukační zařízení – dětská muzea. Od počátku se setkávala s velkým ohlasem u široké veřejnosti i s podporou a kladnou odezvou u odborníků, zvláště pedagogů a psychologů. Proč tomu tak je? Jak dětská muzea vznikala? Čím jsou přitažlivá pro děti i pro jejich rodiče? V čem tkví jejich specifčnost? Jaké aktivity nabízejí svým návštěvníkům? Jaké jsou jejich aktuální vývojové trendy? Stať reaguje na naznačené otázky a analyzuje genezi, současnou situaci, typické rysy a vybrané vývojové trendy muzeí pro děti a mládež.

Klíčová slova: neformální vzdělávání, učení řešením problémů, muzejní edukace, muzejní pedagogika, dětské muzeum, pedocentrismus, participace, interaktivita.

Dětská muzea představují nová zařízení rozšiřující specifická místa učení pro děti. Jde o inovativní kulturní zařízení, jež svým charakterem oscilují mezi ryze edukačními institucemi a zábavními parky, ve všech případech však výrazně stimulují dětské učení, v jehož centru stojí svobodné aktivity s objekty – manipulování, zkoušení, zkoumání, odhalování a srovnávání. Základním edukačním prostředkem dětských muzeí jsou interaktivní výstavy, které iniciují učení všemi smysly a snaží se dětem vysvětlit komplikovaný svět a jeho kulturu.

Vznik, rozvoj a výzkum dětských muzeí

Kulturní instituce od svého vzniku zaměřovaly své aktivity především na dospělé návštěvníky. Situace zvláště do počátků 20. století v kulturním životě společnosti odpovídala celkovému nepřiměřenému vztahu dospělých k dětem, jednostranně autoritativnímu přístupu a nerespektování psychologických specifik dětí. Poněkud odlišná byla již od konce 18. století situace v severoamerickém muzejnictví, kde muzea vznikala primárně – na rozdíl

od Evropy – se vzdělávacími cíli. I to byl jeden z důvodů, proč právě v USA vzniklo na přelomu 19. a 20. století **první dětské muzeum** na světě. Činnost zahájilo roku 1899 v New Yorku (Brooklynské dětské muzeum) a jeho hlavním posláním bylo potěšit a poučit místní děti a rozvíjet jejich zájmy. Jeho idea se během 20. století rozšířila po celých USA, kde dnes mohou děti navštívit okolo 300 dětských muzeí.

Historie **dětských muzeí v Evropě** je na rozdíl od USA výrazně kratší. Začíná teprve v 70. letech minulého století v rámci aktivit tradičních muzeí ve významných evropských muzejních metropolích. „Tato první zakladatelská vlna spadá do doby krize vzdělávání a do vzdělávací diskuse, která zpochybnila společenskou legitimitu tradičních elitářských kulturních zařízení...“ (König 1999, s. 120). V muzeích silil požadavek na rozvoj muzejní práce výrazněji orientované na návštěvníky. Vznik dětských muzeí měl naplnit naznačený trend ve vztahu k dětem a mládeži. Nový typ kulturního zařízení, který nevzešel z evropské, ale ze severoamerické tradice, jim měl pomoci adekvátním způsobem přiblížit svět umění, vědy, techniky, společnosti i přírody.

Evropský primát drží Německo, kde vznikla první tři specifická muzea pro děti a mládež (Berlin – 1970, Frankfurt nad Mohanem – 1972 a Karlsruhe – 1975). V roce 1975 zahájilo svoji činnost první holandské a první francouzské dětské muzeum (v Amsterodamu a v Paříži), o rok později se objevuje nejstarší belgické dětské muzeum v Bruselu. 80. a 90. léta minulého století pak v Evropě představují mohutný nárůst dětských muzeí, kdy se prakticky zřizují ve všech státech (podrobněji Jůva 2004, s. 33-62).

Severoamerická dětská muzea inspirovala ve druhé polovině 20. století vznik analogických zařízení i na dalších kontinentech. Jejich základní orientace v nových lokalitách bývá shodná s americkými vzory – prioritní zaměření na děti ve věku od 3 do 15 let, budování interaktivních výstav, které reagují na aktuální problémy soudobého světa, podpora školního vzdělávání, nabídka volnočasových programů a další. Zvláště v hospodářsky a kulturně vyspělých státech (např. v Kanadě, Japonsku, Austrálii či v Izraeli) najdeme při analýze programové nabídky dětských muzeí výraznou shodu s USA i Evropou. Poněkud odlišná bývá funkce dětských muzeí v rozvojových zemích. Např. v Jižní Americe se snaží často přispívat k řešení vážných edukačních i sociálních problémů své komunity.

V současnosti na světě působí okolo 510 dětských muzeí, z toho asi 300 v USA, 100 v Rusku (Makarova-Taman 2001), 75 v dalších evropských státech (především SRN – 41; Die Bunten Seiten..., 2005, s. 9) a na dalších kontinentech okolo 35. Roku 1992 se otevřelo Dětské muzeum Moravského zemského muzea v Brně, jako první a do dnešních dnů jediné oficiální dětské muzeum České republiky (podrobněji Poláková 2003). Rozhodnutím Ministerstva kultury, mládeže a tělovýchovy ČR ze dne 5. 11. 2004 se současně stalo Centrem pro rozvoj

muzejní pedagogiky a práce muzeí se zdravotně postiženou mládeží.

Aktivity dětských muzeí jsou od posledních dekád 20. století úzce propojeny s rozvojem teoretické reflexe muzejní edukace – s **muzejní pedagogikou**, která představuje moderní interdisciplinární obor, jenž vychází především z podnětů pedagogiky a muzeologie za současného respektování psychologických, sociologických, komunikačních aj. aspektů muzejní práce. V centru pozornosti muzejní pedagogiky stojí specifické edukační procesy probíhající v muzejní instituci nebo ve vazbě na ni (podrobněji Jůva 2005). Dětská muzea, jejichž primární funkci představuje podpora těchto edukačních procesů, se především od 80. let minulého století stávají vhodným aplikačním a výzkumným polem muzejní pedagogiky.

Ukazuje se však, že reprezentativních výzkumů dětských muzeí není zatím ve světě mnoho. S jejich systematickou empirickou analýzou se setkáváme ve Spolkové republice Německo (např. Worm 1998), v Rakousku (např. Rath 1998), ve Velké Británii (např. Pearce 1998) a především v USA (např. Lord 1994). Zde bohaté zkušenosti z výzkumů nejen dětských muzeí vyústily roku 1981 v založení originální výzkumné a poradenské instituce LORD Cultural Resources (dostupné na WWW: <<http://www.lord.ca>>, [cit. 2006-04-02]). LORD zpracoval více než 30 projektů dětských muzeí, ve kterých dominuje význam a specifický charakter raného věcného učení, nový pohled na kooperaci generací i snaha o revitalizaci měst a rozvoje kvality života komunit. LORD se v současnosti věnuje nejen výzkumu a podpoře dětských muzeí, ale i dalším typům muzeí a kulturních zařízení. Celkově participoval na více než 1100 kulturních projektech v 17 zemích Evropy, Severní Ameriky, Austrálie a Asie. Vedle výzkumné a poradenské práce jsou

významné jeho publikační aktivity (např. Lord; Lord 2002).

Empirický výzkum je přínosný pro rozvoj muzejní pedagogiky a současně pro koncepční práci samotných dětských muzeí. Optimální je z tohoto pohledu situace, kdy při přípravě nového dětského muzea nebo jeho inovovaného programu vycházejí muzejní pracovníci z výsledků vědeckých výzkumů a současně osobně spolupracují s předními představiteli muzejní pedagogiky. S podobně koncipovanou spoluprací (se zástupci Vídeňské univerzity, se zahraničními muzejními pedagogy i s komunálními politiky a s odborníky ze sponzorujících firem) jsme měli možnost se podrobněji seznámit při dlouholeté přípravě projektu Dětského muzea ve Vídni. Úspěšná kooperace započatá již při aktivitách přípravného výboru vyústila v roce 2001 otevřením nového vídeňského Dětského muzea, které v současnosti představuje unikátní evropskou kulturní instituci pro děti a mládež (podrobněji Jůva 2004, s. 237).

S analogickou snahou se setkáváme i v České republice, kde brněnské Dětské muzeum, jako celostátně respektovaný protagonist muzejně pedagogických inovací, při příležitosti 10. výročí svého úspěšného působení iniciovalo výzkum aktivit českých muzeí a galerií pro děti a mládež (podrobněji Jůva 2003). Zjištěná data potvrdila, že česká muzea a galerie představují bohatou síť zařízení, která se tradičně zaměřují vedle svých specifických funkcí také na práci s dětmi a mládeží a vytvářejí širokou potencionální bázi pro další rozvoj dětských muzeí. Jejich nabídky jsou však velmi různorodé. Na jedné straně můžeme najít tzv. „vitrinová muzea“, která nenabízejí dětem a mládeži žádné specifické programy a služby. Na druhé straně pracují kulturní zařízení, která odpovídají současným inovačním muzejně-pedagogickým trendům a svými aktivitami se blíží koncepci dětských muzeí.

Typy dětských muzeí

Dětská muzea vykrystalizovala za více než stoletou dobu své existence ve svébytné kulturní a edukační instituce, jež vhodně rozšiřují nabídku specifických zařízení pro děti a mládež. Při jejich bližší analýze zjistíme celou řadu dílčích specifik, podle kterých je můžeme dále rozdělovat a jež současně mají podstatné pedagogické konsekvence.

S **prvním rozdělením** se setkáváme u severoamerických dětských muzeí na začátku 40. let minulého století (podrobněji Kolb 1983), a to na

- a) **školní muzea** (podřízená jednotlivé škole);
- b) **muzea školního obvodu** (řízená a provozovaná úřadem daného obvodu);
- c) **dětská muzea začleněná v rámci většího muzea**;
- d) **dětská muzea zcela samostatná**.

Školní muzea a muzea školního obvodu představovala specifikum pro USA, kde se školy a tradiční školní muzea významně podílely na vzniku a rozvoji prvních dětských muzeí. Šlo o trend, který najdeme i v pedagogických postulátech J. Deweye – muzeum jako akumulace empirie lidstva mělo být součástí jeho koncepce činné školy (1904). Tak jako sám Dewey postupně od této myšlenky pouští, tvořila časem i školní muzea v USA méně významný typ muzea dětského.

V Evropě představovala dětská muzea několik desetiletí výjimečný a ojedinělý kulturní fenomén. V současnosti se rozdělují podle **obsahového zaměření** na zařízení s uměleckou, etnologickou, kulturní (včetně dětské kultury), historickou, řemeslnou, ekologickou a další tematikou. Stále častěji se setkáváme s programy dětských muzeí obsahově orientovaných:

- multikulturně (např. blízké i velmi vzdálené kultury a jejich vztahy),
- environmentálně (problémy ochrany a tvorby životního prostředí),

- psychologicky (např. k rozvoji vnímání, sebepoznání),
- na historii všedního dne (např. o předmětech v každodenních běžných situacích),
- na nová média aj.

Uvedené oblasti dětská muzea většinou nezpracovávají podle klasického muzejního přístupu odpovídajícímu sbírkotvorné genezi či pohledu jedné vědy. Častěji převládá globalizující přístup v podobě, jak ji známe z pedagogického reformismu. Obsah interaktivních výstav se soustřeďuje kolem jednoho hlavního problému a mnohdy vychází z dětských zkušeností a zájmů. Stejně jako pedagogičtí reformisté nahrazovali tradiční předměty ve škole dětskými zájmovými centry, mění i dětská muzea obsahovou koncepci výstav. Již se zde nesetkáváme např. s dobově vymezeným výsekem umění či systematicky prezentovanou mineralogickou sbírkou. Vybrané muzejní exponáty z obou uvedených sbírkotvorných oblastí se naopak stávají prvky živého příběhu, např. o životě konkrétních dětí a jejich době.

Jedinečným obsahovým zaměřením dětských muzeí je **sbírkotvorná činnost samotných dětí**, která vychází z oprávněného předpokladu, že děti sbírají vždy rády cokoliv. Jejich „exponáty“ se pak třídí a spolu s dětmi se připravují výstavy. Druhou oblast sbírkotvorné činnosti samotných dětí představuje jejich vlastní umělecká tvorba.

Nejvíce pozornosti se v typologii dětských muzeí věnuje jejich **institucionální formě**. Z hlediska právního vymezení se ve světě setkáváme s dětskými muzei státními (např. v podobě instituce vlády), veřejnými (např. jako obecní iniciativa), nadačními, spolkovými, podnikovými, privátními a dalšími. Z hlediska organizační struktury fungují:

1. samostatná dětská muzea,
2. dětská muzea jako součásti jiných zařízení (mimo muzea),

3. dětská muzea jako oddělení větších muzeí (tzv. muzeum v muzeu),
4. dětská muzea v podobě muzejně-pedagogických oddělení v muzeích,
5. muzejně pedagogické instituce (služby a úřady).

Uvedené typy můžeme seskupit podle toho, jestli jde o tradiční „uzavřené“ muzeum (tzn. ohraničené prostorami své budovy), nebo zda **dětské muzeum pracuje vně muzejní budovy** (tzn. nemá vlastní budovu). V této souvislosti empirické výzkumy odhalily zajímavé tendence. Zatímco v řadě aspektů jsou dětská muzea bez vlastních výstavních ploch handicapována, např. pracují spíše dočasně, získávají nižší finanční dotace, mají nestálý počet zaměstnanců, v některých zvláště z pedagogického pohledu významných rysech jsou velmi progresivní. Aktivita těchto dětských muzeí bývají tematicky pestřejší stejně jako jejich arzenál muzejně didaktických forem a metod práce. Především se však vyznačují výrazně vyšší otevřeností než dětská muzea pracující ve vlastních výstavních prostorech (Worm 1998, s. 40).

Odišná evropská a severoamerická kulturní východiska se odrážejí také v **bázové koncepci** (ve „filozofii“) **dětských muzeí**. I když dětské muzeum vzniklo v USA a prakticky ve všech zbývajících částech světa představovalo výchozí inspiraci, vyznačují se zvláště evropská dětská muzea podstatnými odlišnostmi. Často se proto v odborných diskusích mluví o dvou základních typech dětských muzeí – severoamerickém a evropském. Uvedené modely se liší odlišným akcentem ve slovním spojení „dětské muzeum“. Zatímco v severoamerickém modelu se bezvýhradně klade důraz na přívlastek „dětské“, evropský model akcentuje termín „muzeum“.

Severoamerický model dětského muzea si klade prioritně za cíl „... pohroužení dětí do hry a příběhů, které pomáhají ... poznávat a objevovat“ (Makarova-Taman 2001,

s. 11). S pojmem „objev“ (discovery) se proto často setkáváme v názvech amerických dětských muzeí. Prvořadá orientace na dítě souvisí i se skutečností, že mnozí pracovníci dětských muzeí v USA nejsou muzeologové, ale pedagogové a především zastánci aktivizujících metod učení. Volba muzejních exponátů zde vychází z jejich vzdělávací hodnoty, tzn. z jejich schopnosti obohacovat představy dětí o světě a usnadnit jim zapojení do sociální reality. V dětských muzeích jsou minimálně zastoupeny originály, což umožňuje maximální taktilní manipulaci s muzejními exponáty. Interaktivita dětských muzeí se markantně projevuje ve známém hesle „Hands-on!“ (všeho se dotýkejte), symbolu charakterizované kulturní instituce. Uvedený rys vytváří komplexní prožitky, výrazně přispívá k aktivnímu poznávání lidské kultury a přírody a prohlubuje rozvoj dětské fantazie a kreativity. Výstavy jsou koncipovány tak, aby samy dostatečně orientovaly své návštěvníky (stanoví vymezená pravidla hry), což mnohdy vyústí v absenci muzejních pedagogů (lektorů, animátorů) v prostorách dětského muzea, protože je návštěvníci nepotřebují. Pro severoamerický model dětského muzea současně bývá typické obsahové zaměření, jehož cílem je uspokojit různorodé zájmy dětí a současně jejich zájmy stimulovat. V některých analýzách sledovaného modelu dětského muzea se setkáváme s kritikou, že zde převládá atraktivita v intencích komerčních zájmů (Gilmudinova 2001).

Evropský model dětského muzea akcentuje slovo muzeum, tzn. že muzejní exponáty se posuzují nejen z hlediska jejich vzdělávacích možností, ale i vzhledem k jejich muzejní hodnotě. V uvedeném pojetí dětského muzea nebývají všechny exponáty určeny k taktilní manipulaci. Interaktivnost výstav se více projevuje v jejich celkové koncepci, jejímž cílem je vtáhnout návštěvníka

do jejího obsahového rámce (participační výstava), čemuž mnohdy výrazně přispívá osobnost muzejního pedagoga (lektora, animátora), který se stává významnou součástí „muzejního děje“ (Makarova-Taman 2001, s. 11). Pro evropská dětská muzea bývá typická úcta k originálům, které mnohdy tvoří ústřední prvky výstavy. S tímto přístupem se setkáváme zvláště ve výstavách k historické či kulturní tematice.

Uvedené teritoriální dělení však od posledních dekád 20. století již jednotlivým kontinentům neodpovídá. V Evropě se setkáváme s mnoha dětskými muzei koncipovanými spíše v intencích severoamerického modelu a naopak. V praxi budou dětská muzea na celém světě vždy inklinovat více k jednomu či druhému modelu. Jejich směřování bude souviset nejen se základními vymezeními (s cíli, posláním, „filozofií“ dětského muzea), ale současně bude determinováno zpracovávaným tématem (např. světově stále přitažliví „oživení dinosaurů“ předpokládají odlišný muzejně pedagogický přístup než historický projekt).

Rysy dětských muzeí

Nejstarší dětská muzea v USA vycházela z aplikace pedagogických názorů Johna Deweye, především z jeho požadavku **učení konáním a pedocentrismu**. Uvedené rysy se současně odrazily ve 30. letech 20. století v prvním teoretickém vymezení dětského muzea jako „... místa, kde mohou dorůstající mezi 6 a 16 roky uspokojovat svůj přirozený zájem o umění a přírodní vědy; kde se učí prostřednictvím činností a kde se mohou zabývat opravdovým studiem pod záminkou zábavy... Muzea ... jsou vybudována **přiměřeně dětem a minimálně omezují dětské aktivity**... Sbírkový tvoří základ pro nejrozmanitější aktivity a jsou využívány jako objekt zájmových studií“ (Williams 1937, s. 7).

O 60 let později podobně vymezuje na základě podrobné analýzy britských a severoamerických dětských muzeí jejich klíčové charakteristiky J. Pearce:

1. Soustředila se na **uspokojování potřeb dětí**.
2. I když jsou zaměřena na děti, jsou **současně institucemi pro rodiny** a nabízejí společné možnosti pro děti i dospělé.
3. Zaměřují se na **podporu učení** – objevováním, hrou, zábavou, výkladem, požadavkem „hands-on“, interakcí s věcmi a s lidmi.
4. Jsou zakořeněna v místních lokalitách, **odrážejí místní podmínky a kulturní i etnické tradice a potřeby** (1998, s. 20).

S analogickými charakteristikami se setkáváme nejen v odborné literatuře, ale i u **dětských muzeí samotných**. Např. jedno z nejstarších evropských dětských muzeí, působící od roku 1972 ve Frankfurtu nad Mohanem, se vymezuje jako instituce, která:

- koncipuje a prezentuje **specifické výstavy pro děti**,
- nabízí nejen **kontakt s autentickými kulturními objekty**, ale současně **iniciuje praktické zkušenosti**,
- si přeje a **podporuje aktivity svých návštěvníků**,
- do středu svého zájmu staví zkoumání, manipulování, experimentování, přemýšlení, samostatné jednání a **učení společně s uměleckou i řemeslnou prací**, připravuje celou řadu **doprovodných programů** pro školní třídy i jednotlivce.

K dalším rysům dětských muzeí patří **participace** dětského publika. Vychází ze snahy zmapovat specifické potřeby a zájmy současných dětí a mládeže, a to z pohledu obsahové **náplně** výstav i všech dalších možných aktivit (vzhledem k nejčastějšímu umístění dětských muzeí ve velkoměstech jde především o empirické výzkumy městského potencionálního publika). Dětská muzea chtě-

jí vtáhnout své publikum do celého spektra svých činností, tzn. nejen do prezentační, ale i do sbírkotvorné práce. Děti tak často **sřhrávají** roli ideových tvůrců výstav, aktivně se zapojují do prezentací výstav a současně je obohacují svými vlastními výtvoři. „**Muzea dětí a mládeže** jsou ... nejen muzei **pro** děti a mládež, nýbrž ve svém důsledku také muzei **od** dětí a s nimi“ (Schreiber 1998, s. 22). Typické příklady participačních dětských muzeí představují např. nové instituce ve Fulde, v Berlíně nebo ve Vidni, kde se děti podílely na plánování svého nového kulturního zařízení, na hledání jeho optimálního názvu a kde jejich představy a přání inspirovaly konkrétní výstavy. Participace jako úsilí o aktivní podíl dětí na základních činnostech dětského muzea má současně významný politický rozměr ve smyslu demokratické spoluúčasti dětí na rozhodování (Buchczik 2000, s. 12).

Kooperace muzeí se vzdělávacími institucemi má dlouhou historii. Spolupráce dětských muzeí především s preprimární, primární a nižší sekundární úrovní škol však představuje kvantitativně i kvalitativně vyšší úroveň. Zatímco kapacita tzv. tradičních muzeí v dopoledních hodinách všedních dnů nebývá školami plně využívána, jsou tato dopoledne v dětských muzeích na celém světě zcela zaplněna žáky především z mateřských a primárních škol. Dětská muzea dále spolupracují i s ostatními edukačními, volnočasovými, kulturními, sociálními a komunitními institucemi.

Za více jak sto let existence dětského muzea vykrytalizovaly především jeho tři **bázové rysy** – adresnost, edukativnost a interaktivita (Makarova-Taman 2001, s. 10). Dětské muzeum je **adresné muzeum** – orientuje se na dítě (chápané analogicky jako v Úmluvě o právech dítěte do 18 let věku). Převládá orientace na věkovou skupinu od 3 do 14 let, spíše výjimečně se dětská mu-

zea zaměřují i na publikum mladší (např. vídeňské Dětské muzeum nabízí muzejně pedagogické programy dětem od 8 měsíců). Od 90. let minulého století přibývají v USA i v Evropě instituce koncipované pro celou rodinu, tzn. že nabízejí adekvátní zázemí a spektrum programů nejen pro děti, ale oslovují i jejich rodiče, prarodiče a další (stručně vyjádřeno sloganem berlínského dětského muzea MACHmit! – „zábava nejen pro děti, ale pro celou rodinu“). Dětská muzea se snaží reagovat na aktuální sociální změny, s čímž souvisí mj. jejich úsilí vyjit vstříc přibývajícím neúplným rodinám.

Dětské muzeum je **edukační muzeum** – jeho primární funkcí se stává podpora procesů učení, rozvoj osobnosti a socializace mladé generace. Tím je zdánlivě velmi blízké škole – muzejní pedagogika však zdůrazňuje, že muzeum sice představuje edukační instituci, ale současně není školou (Marte 1990, s. 14). Dětské muzeum se orientuje na volnost, dobrovolnost a spontaneitu a na rozdíl od povinné školy chce být otevřeným kulturním centrem pro děti, jež jim vytváří optimální sociální i materiální podmínky pro volnou zábavu, hru a kreativitu i pro vlastní svobodné učení se činností.

Dětské muzeum je **interaktivní muzeum** – jeho výstavy a projekty vycházejí ze součinnosti, spolupráce a vzájemného působení mezi výstavou a návštěvníky. Interaktivita v dětském muzeu přispívá ke stimulaci a facilitaci učení a projevuje se ve dvou oblastech:

a) **začleňováním interaktivních prvků do materiálního prostředí** instituce i mimo ni (řadu možností nabízejí nové technologie, např. displeje, se kterými může návštěvník komunikovat slovy, číslicemi nebo grafickými symboly, zvukové vstupy i výstupy, hry se světly, taktilní senzory apod.; hovoří se o tzv. inteligentních, interaktivních nebo multimediálních vit-

rinách, které výrazně prohlubují význam a vypovídací hodnotu muzejních exponátů – podrobněji Wersig 1998),

b) **sociální dimenzí** dětského muzea, jeho **schopností vést dialog** (interakce mezi muzejními pedagogy a dětmi i mezi dětmi samotnými, popř. dalšími návštěvníky; v této souvislosti je klíčový rozvoj progresivních forem muzejní komunikace, jež tvoří podstatu muzejně-pedagogických aktivit dětského muzea – podrobněji Gilmudtinova 2001).

Interaktivitu dětských muzeí podporují i jejich **muzejně didaktické materiály**. Vedle písemných dokumentů (dětských katalogů, pracovních listů, omalovánek, vystřihovánek aj.) se rozšiřuje paleta auditivních systémů (stacionárních i mobilních, receptivních i interaktivních-dialogických). Uvedené interaktivní prvky se různě prolínají a kombinují, a tak výrazně podporují participaci dětského publika na společném vytváření a napínavém prožívání příběhu vědy, techniky, umění, práce, přírody i sebe sama. Moderní technologie dále rozšiřuje sociální interakci i za zdi dětského muzea – telefonní i vizuální kontakty lze navazovat se vzdálenými návštěvníky i s dalšími kulturními zařízeními, světová dětská muzea vytvářejí elektronické zájmové skupiny i videomosty a využívají vznikající virtuální muzea ke společným internetovým návštěvám ap.

Edukační význam dětských muzeí

Gail a Berry Lordovi, známí profesionální tvůrci a evaluátoři dětských muzeí, charakterizovali jejich edukační význam následovně: „Dětská muzea jsou reakcí na proces učení dítěte... Představují speciální teritorium dětí. Mají na zřeteli děti a jejich potřeby. Jsou také místem pro rodinu, kde mohou rodiče svůj čas smysluplně a užitečně trávit s dětmi“ (1993, s. 11). V této souvis-

losti je pozitivní, že se dětská muzea zvláště v posledních dvou dekadách v řadě zemí celospolečensky podstatně **zviditelnila**. Jejich zvýšená popularita souvisí jednak s kvantitativním nárůstem (např. v letech 1985–1993 se počet dětských muzeí v USA zvýšil o 100 %; König 1999, s. 156) a dále se skutečností, že dokázala vhodně reagovat na klíčové sociální a obsahové úkoly soudobé edukace.

Z pedagogického hlediska jsou významné především následující rysy a trendy dětských muzeí (podrobněji Jůva 2004, s. 195):

1. od svého vzniku úspěšně vytvářejí **prostor pro dětské učení**, jež vychází z hry a dobrodružství, z vlastních zážitků i objevování, je sociální a má charakter zábavy;
2. umožňují přístup k nejširším kulturním hodnotám, komplexně přibližují živou i neživou přírodu a vhodně **reagují na aktuální obsahové dimenze současné edukace**;
3. tvoří důležitý **prvek v infrastruktuře dětské kultury** (jsou svébytnou kulturní institucí pro děti a současně se stávají významným místem rozvoje jejich autentické kultury);
4. kladou důraz na **respektování dětských práv**, a tím zvyšují svoji oprávněnou atraktivitu u odborníků a politiků globální, celostátní a především komunální úrovně;
5. svým praktickým **naplňováním** požadavku **participace dětí** značně **přispívají k rozvoji demokratické občanské společnosti**;
6. vhodně reagují na **integrační snahy** – stávají se „kulturní institucí pro všechny“ (vytvářejí pro děti se specifickými vzdělávacími potřebami co možná nejméně restriktivní prostředí);
7. nově se **zapojují do virtuálního prostoru**, kde jde nejen o fundovanou tvorbu

webových stránek, ale i o výraznější elektronickou komunikaci napříč muzei a jejich publikem, o postupné budování virtuálních (digitálních) dětských muzeí, o jejich začleňování do globálního komunikačního paradigmatu a o kultivované utváření nového globálního komunikačního prostředí;

8. představují nový **typ komunitního otevřeného a nízkoprahového zařízení**;
9. systematicky **kooperují s dalšími** edukačními, kulturními a sociálními **institucemi**, a tím se stávají (bohužel zatím jen v zahraničí) neformálním informačním i koordinačním centrem volnočasových nabídek pro děti i celé rodiny a současně i komplexní komunitní kulturní politiky;
10. svým přístupem k prezentaci kultury a přírody, založeném na vědeckosti, prožitku a zábavě, **inspirují** ostatní muzea a další kulturní, edukační a sociální **zařízení** a rozšiřují komunální aktivity pro děti a mládež;
11. stále častěji **naplňují i funkci sociální**.

Výzkumy (např. Lord 1994) a výroční zprávy dětských muzeí prokazují, že specifická muzejní zařízení pro děti a mládež jsou současně **ekonomická** – na celém světě mají vzhledem ke své ploše a finančním nárokům vyšší návštěvnost než „tradiční“ muzejní instituce. Skutečnost, že právě mladá generace představuje potenciální budoucí uživatele muzeí i dalších kulturních zařízení, dokresluje význam dětských muzeí.

Závěr

Dětská muzea představují na celém světě **inovativní místo kulturní edukace**. V průsečíku muzea, jako klasické kulturní instituce, a aktuálního požadavku na rozšiřování svébytné kulturní nabídky pro děti a mládež tak v posledním staletí vykristalizovalo originální zařízení, jež dorůstající

generaci nabízí další prostor pro učení, se-
tkávání, komunikaci, hru, odpočinek, zába-
vu i relaxaci.

Literatura:

- BUCHCZIK, M.-L. Möglichkeiten und Grenzen der Partizipation im Kindermuseum. In GESSER, S. (Ed.). *Didaktik im Kindermuseum*. Fulda : BDKJM, 2000, s. 12.
- Die Bunten Seiten der Kinder- und Jugendmuseen*. Nürnberg : BDKJM, 2005.
- DEWEY, J. *Škola a společnost*. Praha : J. Laichter, 1904.
- GILMUTDINOVA, G.M. *Detskij muzej kak faktor formirovanija istoričeskogo myšlenija detej v kontekste sovremennyh problem muzejnoj pedagogiki*. 2001. Dostupné na: <<http://www.tataroved.ru/institut/center/publ/7/>>, [cit. 2003-11-07].
- Hands on! Kinder- und Jugendmuseum : Konzepte und Modelle im internationalen Spektrum*. Unna : LKD-Verlag, 1994. ISBN 3-925426-70-1.
- JÚVA, V. Česká muzea a galerie pro děti a mládež : Vybrané výsledky dotazníkového průzkumu. In *Děti, mládež, ... a muzea? III*. Brno : Moravské zemské muzeum, 2003, s. 30-38.
- JÚVA, V. *Dětské muzeum : Edukační fenomén pro 21. století*. Brno : Paido, 2004. ISBN 80-7315-090-5.
- JÚVA, V. Muzejní pedagogika – ke genezi a trendům. *Pedagogická revue*, 2005, roč. 57, č. 3, s. 229-243. ISSN 1335-1982.
- KOLB, P.L. *Das Kindermuseum in den USA : Tatsachen, Deutungen und Vermittlungsmethoden*. Frankfurt am Main : Haag und Herchen, 1983. ISBN 3-88129-643-3.
- KÖNIG, G. *Kinder- und Jugendmuseum : Genese und Entwicklung einer Museumsgattung*. Tübingen, 1999. Dizertační práce. Eberhard-Karls-Universität.
- LORD, B.; LORD, G.D. (Eds.). *The Manual of Museum Exhibitions*. Walnut Creek (California) : AltaMira Press, 2002. ISBN 0-7591-0233-3.
- LORD, G.D. Kindermuseen – kulturelle Orte mit großer Zukunft. In *Hands on! Kinder- und Jugendmuseum. Konzepte und Modelle im internationalen Spektrum*. Unna : LKD-Verlag, 1994, s. 41-46.
- LORD, G.D.; LORD, B. Museen für Kinder. In KATHEN, D., von; ZACHARIAS, W. (Eds.). *Initiative Kinder- und Jugendmuseum : Ein neuer Ort kultureller Bildung in der Stadt*. Unna : LKD-Verlag, 1993, s. 11-15.
- MAKAROVA-TAMAN, N.G., a kol. *Detskije muzeji v Rossiji i za rubežom*. Moskva : Rossijskij institut kulturologiji, 2001.
- MARTE, H. Statement zur Museumspädagogik. In FLIEDL, G. (Eds.). *Bewölkert-Heiter : Die Situation der Museumspädagogik in Österreich*. Wien : VAFM, 1990, s. 11-15.
- PEARCE, J. *Centres for Curiosity and Imagination : When is a museum not a museum?* London : Calouste Gulbenkian Foundation, 1998. ISBN 0-903319-78-0.
- POLÁKOVÁ, Z. Potřebujeme dětská muzea? Desetiletá zkušenost DM MZM Brno. In *Děti, mládež, ... a muzea? III*. Brno : MZM, 2003, s. 42-50.
- RATH, H. *Museen für BesucherInnen : Eine Studie*. Wien : Universitätsverlag, 1998. ISBN 3-85114-421-X.
- SCHREIBER, U. *Kindermuseen in Deutschland : Grundlagen – Konzepte – Praxisformen*. Unna : LKD-Verlag, 1998. ISBN 3-931949-18-4.
- WERSIG, G. *Formen und Potentiale interaktiver Präsentationsformen im Museum*. 1998. Dostupné na: <<http://www.kommwiss.fu-berlin.de/445.html>>. [cit. 2005-05-12].

WILLIAMS, H.L. Children's Museum :
What they are and how to organize them.
Museum News, 15. 12. 1937, s. 7.
WORM, N. *Hands on! Children's and Youth
museums*. Unna : LKD Verlag, 1994.

ISBN 3-925426-99-XX.
WORM, N. (Ed.). *Kinder- und Jugendmu-
seum : Ein neues Konzept in der Jugend-
hilfe?! Unna* : LKD-Verlag, 1998. ISBN
3-931949-20-6.

KDYŽ SÍŤ ŽIJÍ...

ENIRDELM Newsletter. Listopad 2006. 30 s. <www.enirdem.org>.

Evropská síť odborníků angažujících se ve snahách zdokonalovat výzkum a rozvoj v oblasti vedení a řízení škol prodělala v minulém roce jednu zajímavou formální změnu. Již na brněnské/telčské konferenci v září 2005 byla otevřena otázka úpravy názvu sítě tak, aby se v něm zřetelně odrazilo docenění konceptu vedení (*leadership*) vedle (a snad i nad) konceptem řízení (*management*). Na zářijové konferenci v roce 2006 ve velšském Glamorgamu pak účastníci-členové sítě odhlasovali změnu názvu sítě: z ENIRDEM (*European Network for Improving Research and Development in Educational Management*) na ENIRDELM (*European Network for Improving Research and Development in Educational Leadership and Management*.) Zjevně se tak do popředí dostala, kromě jiného, dimenze budoucnosti.

Podzimní číslo Zpravodaje sítě ENIRDELM je, jako obvykle, zajímavým zdrojem poskytujícím informaci o soudobém i příštím dění v rámci sítě, o aktivitách jednotlivců i preferovaných akcentech celého uskupení. Nejdříve se Gerald Dunning (univerzita v Glamorgamu, Wales) zamýšlí nad zatím poslední, 15. výroční konferencí sítě, která proběhla pod jeho „předsednickým dohledem“ koncem září 2006. Na něj navazuje stávající předsedkyně sítě Kristina Malmberg (univerzita v Uppsale, Švédsko) pozvánkou na konferenci příští (20.–23. září 2007 v Uppsale). Dále je součástí elektronického zpravodaje, který je vydáván dvakrát ročně (jaro – podzim), informace o tom, co se aktuálně děje ve školských a vzdělávacích systémech zemí, v nichž členové sítě působí. *Feature article* (autorem je Mike Baker, korespondent BBC ve oblasti vzdělávání) reflektuje publikaci Howarda Gardnera *Five Minds for the Future*. Informace o nedávných publikacích členů sítě, recenze jiných relevantních prací, organizační záležitosti sítě a sekce věnovaná pedagogickému humoru doplňují spektrum položek zpravodaje. To uzavírá detailnější informací o sborníku z výroční konference sítě, která se konala v roce 2005 v Brně a Telči. Sborník je dostupný v tištěné i elektronické verzi.

Zpravodaj je hodnotným zdrojem, který vypovídá o životě přátelské i odborně zdatné sítě teoretiků, výzkumníků, praktiků i politiků v oblasti vedení, řízení a správy škol, školství a vzdělávání. Webové stránky sítě zůstávají prozatím u původní adresy: <www.enirdem.org>.

(mp)